Q. D. B. V.

DISPUTATIO MEDICA PUBLICA

De

DOLORE

in genere,

QUAM

AUSPICE DEO,

PRÆSIDE

VIRO NOBILISSIMO, EXCELLENTISSIMO ATQUE EXPERIENTISSIMO,

DN. JOH. MAURICIO HOFFMANNO,
Phil. & Med. D. Anat. & Chem.
Prof. Publ. Celeberrimo,

DN. Patrono ac Præceptore perenni obſervantiâ & Amore devenerando.

Ad d. 16. Septembr. M. DC. LXXXII.

Placido Philiatrorum Examini ſubmittit

DAVID ZOLLICOFFERUS, Sangallo-Helvetius.

Author & Reſpondens.

ALTDORFFI
LITERIS SCHÖNNERSTÆDTIANIS.

Amplissimis, Nobilissimis, Prudentiss. & Consultissimis

VIRIS

DN. JOH. JOACHIM. HALTMEIERO,

DN. JOACHIMO KUNKLERO,

DN. OTHMARO APPENZELLERO,

Inclytæ Reipubl. Sangallensis Consulibus Magnificis,

Cæterisq;

Ejusdem Reip. Proceribus, Proconsulibus, Senatoribus, Tribunis &c.

PATRIÆ PATRIBUS Spectatissimis,

Nec non

VIRO Amplissimo & Excellentissimo,

DN. TOBIÆ BAUMGARTNERO,

Med. Utriusque D. Reipubl. Archiatro & Senatori celeberrimo,

Ut &

Nobilissimo, & Prudentissimo Viro

DN. HERMAN. ZOLLICOFFERO,

Judicii Civilis Vicario & Mercatori, Patri Optimo,

DOMINIS, MOECENATIBUS, & PATRONIS suis summâ observantiâ prosequendis

hasce Studiorum suorum Medicorum primitias humillimè offert

David Zollicofferus.

J. J.

Procemium.

Ui inter ſenſus externos de nobilitate ac dignitate examen inſtituunt, Visui principatum deferunt, quòd Medium ſubtiliſſimum atque cœleſte,& Objectum ampliſſimum obtineat. Sed ubi de utilitate ſenſuum ac neceſſitate quæſtio incidit, Tactus reliquis præminere cenſetur, quo nec viliſſimum Inſectum carere poteſt, & cujus ope non tantùm rerum externarum conditionem & varietatem addiſcimus, ſed ipſius etiam Corporis noſtri indigentias cognoſcimus; Cibi v. gr., quando ſtimulum fermenti Ventriculi,potûs,quando faucium ariditatem patimur. Verùm hic ipſe,ſi quando vel Objecti, vel Organi, vel utriusque etiam vitio præternaturaliter afficitur,Homini moleſtiſſimus evadit, id, quod vel maximè Dolor comprobat, ſymptoma illud multiforme,omnibus tantùm non Morbis ſocium,quod cùm & ipſum Ægros peſſimè habeat, tum plurimorum aliorum Affectuum, ut Vigiliarum, Delirii, Convulſionum &c. non rarò cauſa exiſtat, præſentaneam quandoque opem, neglecto ad tempus Morbo primario, unde dependet, efflagitat. Ejus igitur Naturam & Curationem in genere ſpeciminis publici loco pro viribus excutere impræſentiarum conſtitui, cui cœpto ut Deus Ter Opt. Maximus, qui hucusque ſtudia mea clementer dirigere dignatus eſt, gratiâ ſuâ adſit, ardentibns Eum precibus imploro.

§. I.

DOlor græcè dicitur ὀδύνη, ἄλγος, ἄλγημα, πόνος, quod posterius tamen notante *Dieteric.* Jatr. Hippocr. p. 1045. reliquis latiùs patet, quippe laborem etiam, lassitudinem, & defatigationem significans. Ad Homonymiam pertinet, quod doloris vox nunc generalius, pro ea etiam offensa accipitur, quam præter Tactum reliqui sensus ab Objecti proprii minus commodi actione patiuntur, ut quando Visum Lux major offusa, Auditum strepitus immanior molestat; nunc autem strictiùs, & genuino magis sensu, qui hujus etiam loci est, pro solius Tactûs passione insuavi sumitur.

II. Definiri potest, quod sit Molestia in sensu Tactûs, à fibrarum nervearum, Tactus Organum Externum constituentium, validiori vel aliàs inconvenienti commotione & quandoque divulsione, spirituum Animalium in iis & Cerebro undulantium æquabilem motum alterante & pervertente, proveniens.

III. Dum generis locum in Definitione doloris plerumque aliàs tueri solet sensio, quando is per tristem sensionem describitur; placuit hujus loco genus ejus constituere molestiam, cùm dolor non tam videatur esse ipsa sensio, quàm ejus adjunctum quoddam sive symptoma, optimè per molestiæ vocabulum exprimendum.

IV. Jam cum omnium consensu res sit præter naturam Dolor, nec tamen ad morbum, vel causam morbi referri queat, reliquum est, ut ad symptoma & quidem Actionis auctæ non depravatæ reducatur, cùm objectum sub propria & non aliena schesi, tale, quale ipsum est, apprehendatur, id quod imprimis prolixè deducit, & solidè evincit *Vir Magnificus, Nobiliss. Excellentiss. ac Experientiss.* DN. JACOBUS PANCRATIUS BRUNO, *Philos. ac Med. Doct. Theor. ac Prax. Prof. Publ. longè Celeberrimus, Universitatis h. t. Rector, Patronus ac Præceptor omni animi cultu jugiter deveneranдus* in Dogmat. Medicin. General. p. 273. seqq.

V. Differentia specifica, reliquis Definitionis verbis comprehensa subjecti & causæ proximæ denominatione conficitur. Illud dixi esse fibras nerveas per totum ferè corpus disseminatas cum spiriti-

bus

bus in iis hoſpitantibus; hanc verò incongruam & nimis violentam tum fibrarum, tum ſpirituum commotionem aut divulſionem, quod cum nunc pluribus exponendum veniat, Hiſtoriam Tactûs præmittere conſultum erit, ad cujus hinc normam, quæ de ejus læſione in dolore dicentur, exigi poſſunt.

VI. Tactus ergo eſt Senſus Externus, cujus ope multifarias Corporum naturalium habitudines, qualitates tactiles dictas, addiſcimus. Objectum is præ reliquis ſenſibus amplum & minus ad generalem aliquam agendi rationem reducibile habet, calidum nempe & frigidum, humidum & ſiccum, durum & molle, aſperum & læve, grave & leve &c. quas tangibilium Claſſes omnes uni tangendi potentiæ ſubeſſe plerique equidem judicant, aliqui tamen tot diſtinctas Tactûs ſpecies, uno tamen Organo utentes, conſtituunt, quot inſigniores objectorum differentias reperiunt, imprimis autem pro calidi & frigidi dignotione diſtinctum planè ſenſum Cel. *Sylv.* facit Prax. Med. L. 11. cap. 2. p. 393. Cui ſuffragatur *Excell. Dn. Doct. Bohn.* Exercitat. Phyſiol. XXI. Dum interim idem illi & Tactûs ſenſui Organum tribuunt, eodem etiam Tactûs generali nomine hactenus venire poſſe crediderim.

VII. Organum Tactûs Externum, quod nunc conſiderandum, eſt id, quod ab Objecti contactu proximè afficitur, & figuram ac ſitum mutare cogitur. Sed quænam hæc Corporis pars ſit, aliquantum Autores variant, quorum alii ſolam cutem, ejusque certa tantùm Corpora nervoſa, Inventori *Malpighio* papillaria dicta; alii membranas & quicquid indolis eſt membraneæ; alii denique fibras nerveas totius Corporis pro adæquato Tactûs Organo habent, ut reliquas minus probabiles, nec æquè receptas Authorum ſententias non recenſeam. Quantum ad cutem, eam imprimis, quæ volæ manûs ſubſternitur, & extremos digitorum apices inveſtit, concedendum quidem eſt, quòd Tactûs Inſtrumentum primarium exiſtat, quoniam præ aliis partibus minutos etiam, & minus violentos objectorum ictus promptè excipit, & ſenſorio communi diſtinctè offert; inde tamen pro ſolitario Tactûs Organo haberi non debet, quemadmodum nec ſola cutis manûs, exquiſitiùs quàm reliqui Corporis cutis ſentiens pro eo habetur. Manus enim quippe apprehenſioni cunctorum occurrentium deſtinata, omnes illorum Differentias diſtinguere debuit; reliquis autem partibus, imprimis inter-

nis sufficit, si commodorum & incommodorum Corporum præsentiam per voluptatem vel dolorem indicant. Hujus autem differentiæ ratio ex ipsius Organi diversâ nonnihil structura petenda est: videntur enim papillæ cutis, quas in minutissimas fibrillas capillares desinere Malpighius observat, teneriores, & hinc ad levissimi cujusque occursum mutabiliores esse, quàm reliquæ Corporis substantiæ nervosæ Tactui ministrantes, quas non nisi majoris activitatis Corpora ad mutandam figuram, & spiritus inde ad Cerebrum similiter commovendos urgere possunt. Tenerrimam papillarum cutis texturam, & spirituum fortè Animalium majorem, quàm in aliis hominibus, mobilitatem, concipere licet in cœco illo, qui, observante *Illustr. Boyl. Experim. de color. p.* 42. colores ope Tactûs distinguere poterat: cui contrariam planè Organi dispositionem Elephantiacos habere necesse est, item eos, qui prunas, Metalla fluida &c. nudis manibus impunè tractant, de quo vid. *Excell. Binninger.* Cent. I. Observ. 8. p. 10.

IIX. Qui fibras nerveas totius Corporis pro genuino Tactûs Organo agnoscunt, & illi, qui membranis id muneris tribuunt, parum ab invicem discrepare videntur, & facilè conciliari possunt, siquidem nec fibræ nerveæ sine contextu membraneo; nec membranæ sine fibris nerveis existunt. Interim tamen cum fibrarum nervearum nomen præter substantiæ rationem formam etiam ad explicandum Tactum magis commodam, & à nervis dependentiam majorem involvat, ac per eas faciliùs demonstrari possit, cur una membrana acutiùs sentiat quàm altera; (quod minus feliciter succedit, si membrana, quà talis, sentire statuitur,) has etiam fibras nerveas potiùs quàm membranas Tactûs Organum dicendas existimo, & membranaceas substantias ac alias quasvis saltem sentire, quatenus fibris his præditæ sunt, quæ quemadmodum Originem a Nervis ita substantiam cum iis eandem habere videntur, exteriorem scil. duriorem & magis membranaceam, interiorem autem molliorem & quasi medullarem, ex ramusculis minus rigidis constantem, quanquam differentia inter eas, quæ superficiem Corporis obsident, & reliquas profundiùs sitas, §. 7. notata, observanda sit. Omnes interim eam obtinenr texturæ & pororum rationem, ut tum spiritus Animales ad plenitudinem quasi facilè admittant, tnm impressionem Objectorum iisdem communicent, & tendentiæ eorum sine renitentia

tentia promptè obsequantur. Atque his tum tenerioribus, tum in majori copia præsentibus, tum etiam ab intextu aliarum partium magis liberis debetur, si pars aliqua præ alia sensu exquisitiore pollet, uti imprimis sunt Membranæ, hinc Musculi; viscera autem & glandulæ obscuriùs sentiunt, quibus aliqui etiam accensent ossa, quanquam plures alii sensum ipsis omninò denegent, firmioribus, meo judicio, rationibus apud Diemerbrœck. Anatom. Libr. IX. p. 772. videndis; inde tamen eximendos censeo Dentes, quos & stupor, quem aliquando patiuntur, & Nervuli in illorum substantiam, *Excell. Dn. D. Bohn.* Exercitat. Physiol. II. teste, apertissime abeuntes, sentire ostendunt; cui accedit Historia illa, quam *Clariss. Bartholin.* Anatom. Libell. IV. cap. 12. p. 727. adducit de Moniale, quæ, cum dentem, præ aliis longitudine deformem secari curasset, convulsa statim & Epileptica decidit, in Dentis autem abscissa parte Nervi vestigium apparuit.

IX. Mediatum igitur & Organicum Tactus Instrumentum sunt sæpius dictæ fibræ, immediatum autem & magis principale, spiritus Animales, qui in Cerebri & Cerebelli cortice ex subtilissimo sanguinis flore & aliqua forsan Aeris portione per modum segregationis, vel virtutem fermenti cujusdam Salini Volatilis primùm geniti, & in Cerebri medullari substantia copiosè aggesti, dum à subsequentibus jugiter novis spiritibus in appensos Nervos eorumq; propagines urgentur, per totum Corpus continuâ quâdam serie se expandunt, unde si eorum quidam in Organo v. gr. aliquo Tactùs existentes ab objecti actione percelluntur, fieri non potest, quin proximi quiq; continuâ quâdam successione ad Cerebrum, usque & sensorium commune similiter commoveantur, motumq; sensorio impressum ibidem describant, unde Anima ex ejus conditione ad objecti constitutionem concludendo, quale illud sit, dignoscit.

X. Hæc de Tactu præmittenda erant, ut expeditiùs nunc liceret Doloris scrutinium prosequi. Ordo igitur Dissertationis Nos deducit ad considerationem subjecti, quo nomine id, quod objecti improportionati actionem statim excipit, sumitur, & sunt partes omnes Corporis fibris nerveis præditæ, pro quarum varia proportione & conditione variè etiam se ipsæ partes ad Objectum incommodum habent, & vel faciliùs ab eodem afficiuntur, vel minus. Præter hanc autem generaliorem & naturalem rationem

variæ

variæ adhuc subsunt causæ particulares & p. naturales, si quando hæc vel illa pars præ alia dolori obnoxia deprehenditur, ut cum huic à quavis occasione Caput, alteri Dentes, Articuli, Renes &c. dolent; adest nempe in his casibus prava quædam dispositio partium dolentium, & quandoque etiam humorum corporis, nunc ab utero, nunc post contracta, quæ qualis propriè sit, difficile est ostendere, videtur tamen ea imprimis (quando in parte solida hæret) vel in turbato pororum ejus & fibrarum ordine, vel in fibrarum debilitato robore consistere, unde ratione prioris fit, ut, dum particulæ alienæ in Corpus admissæ reliquas partes facilè pervadunt, hic ob poros ineptos moras nectere cogantur: ratione posterioris autem contingit, ut à fibris laxioribus, & hinc ad constrictionem ineptis, excuti & transmitti nequeant, simili ratione ac membrum paralysi correptum intumescit, dum Spirituum animalium influxu & debito fibrarum tono destituitur. Si autem præter partis dolentis vitium, vel illâ fortè aliàs sanâ, diathesis illa morbosa, datâ quâque occasione suscitabilis in humoribus hæreat, tunc talem particularum peccanrium ratione figuræ habitudinem concipere licet, quæ cum poris hujus vel illius partis potiùs, quàm aliarum connubat.

XI. Post subjectum perpendendæ veniunt causæ doloris. Proxima est vehementior fibrarum nervearum agitatio & compressio, spirituum Animalium expansioni validiùs renitens], eorumq; æquabilem motum alterans & pervertens. Hoc ut melius pateat, notandum est ex §. 9. quòd Cerebrum, ceu spirituum Animalium fons, tum ipsum iisdem turgeat, tum eorundem copiam in universum nervosum genus continuò distribuat. Unde colligere licet spirituum Animalium motum maximè naturalem & ordinarium hunc esse, quo à Cerebro regulari quodam cursu (qualem etiam intra fibras adhuc tenent) feruntur ad partes; huic verò contrarium eum, quo vi Objecti alicujus in Cerebrum retroaguntur, & ex leni in fibris undulatione in impetuosiorem motum concitantur. Jam ergo si quid incidat, quod fibras nerveas leviter comprimendo, & agitando, placidum spirituum recursum causetur, illud nudam sui perceptionem absque molestia efficiet, contrà ubi fortiùs aliquod Objectum cum violentia fibras adoritur, spiritusq; vi quasi repulsos in varias ἀταξίας adigit, perceptio conjunctum habet dolorem, cujus

jus

jus causam proximam plerique aliàs explicare solent per solutionem continui fientem sive intentatam in Organo Tactûs, & Ingeniosissimus Cartesius fibras nerveas actu rumpi existimat à quovis Objecti dolorem inferentis ictu, quam tamen sententiam dubiam reddunt dolores diuturniores, plures aliquando dies, imò septimanas unam aliquam partem atrociter affligentes, cujus fibras omnes unâ etiam horâ consumpsissent, & sic dolorem, qui fibris laceratis cessat, sedâssent.

XII. Causam proximam & immediatam producit mediata propinqua, cujus rationem habet, quicquid vel exteriùs Corpori nostro admotum, vel in eo genitum fibras nerveas & in his spiritus in figuras & motus planè irregulares torquet. Quæ ab extra accedentia dolorem faciunt, vel rodendo agunt, vel pungendo, vel comprimendo & contundendo. Rodendo, quæcunque cum majori vel minori partium tenuitate, easdem etiam asperas & inæquales habent, ut fibris impactæ eas undiq; irritent, & perrumpendo easdem quandoque atterant, cujusmodi fortè sunt particulæ Ignis, item Caustica potentialia, aliaque acria. Pungendo, acuta quæcunque Artificialia vel Naturalia, quorum spicula tenuia dum in fibras adiguntur, easdem dividunt & divellunt, quò pertinent omnes morsus & ictus Animalium, ubi tamen præter Instrumentum acutum, uti aliorum Symptomatum, ita doloris immanioris præcipua causa videtur esse Liquor quidam acerrimus, furoris, quem animal concepit, ideam impressam gerens, quo de legi potest Disput. de Morsu Viperar. *Excell. Dn. Doct. Ettmüller.* Punct. V. Comprimendo deniq; & contundendo agunt corpora obtusa & solida.

XIII. Res in Corpore genitæ dolorem inducunt vel mole & quantitate sua, vel qualitate. Quantitate hoc faciunt, si in parte aliqua præternaturaliter hærentes substantias ejus sensiles premunt vel distendunt, uti sunt, tum solida, v. gr. ossa luxata, calculi Renum & aliarum partium (quarum nullam iis non aliquando infestari, innumeræ Authorum testantur observationes, vid. *River. Observat. communicat. p. m.* 338.) læves, aliaque nullam asperitatem habentia; tum fluida, omnes scilicet collectiones humiditatum non acrium in partibus vel membranis, quæ, uti etiam solida, dolores minus acutos gignunt, eosque vel gravativos vel tensivos, de quibus infrà.

XIV. Quæ qualitate molestæ dolorem faciunt substantiæ in Corpore

pore genitæ, ad ſolidorum itidem, vel fluidorum Claſſem pertinent. Solidorum exempla præbent Calculi & Lapilli aſperi, oſſa fracta, eorumque abſcedentia ramenta, fibras nerveas acutie ſua & inæqualitate vellicantia; vermes item, qui in Inteſtinis ſæpiſſimè, tum in aliis etiam partibus dolorum Authores ſunt. Exemplum pueri diuturno Capitis dolore laborantis, qui tandem per Nares vermem ejecit dolore inde ceſſante, præſtat apud *Fabric. Hildan.* Cent. I. Obſerv. 8. pag 19. *Et Bartholinus* Centur. 3. *Hiſtor. Anatomicar.* 96. intenſiſſimos dentium dolores à vermibus intus latentibus ortos eſſe per adducta Exempla probat.

XV. Frequentiſſima autem Dolorum cauſa exiſtunt humores Corporis noſtri, tum in proportione ad invicem, tum in craſi ſive temperie ſua vitiati. Quantum ad prius, cum docente *Hippocrat. de priſc. Medicin.* in homine inſit & amarum, & ſalſum, & dulce & acidum, & acerbum, & inſipidum, aliaque ſexcenta, quæ mixtione & mutuâ inter ſe contemperatione neq; cernuntur, neq; moleſtiâ afficiunt; ubi horum unum extra proportionis ad reliqua limites, eminet, hoc tunc hominem moleſtia afficit, & cum aliorum Affectuum copia dolores etiam varii generis efficit. Vnde videmus Naturam adeò ſollicitè unius qualitatis præ reliquis exceſſum, & inde metuendas noxas præcavere, quando chyli à Liquore fermentali Ventriculi contractæ aciditati ſtatim in Inteſtino Duodeno Bilem; ſale contrario acidum obtundente prægnantem, opponit, & ſecundùm *Cel. Sylv. Excell. D. Doct. Bohn.* aliosque ſucci Lymphatici aciditatem per admiſtionem ſpirituum Animalium de ſulphurea progenie in glandulis conglobatis temperat, eâdem ratione atque ſpiritus minerales acidi à ſpiritu Vini addito mitigantur & dulcificantur, obtuſis illorum aculeis. Inde eſt, quod chylus & ſanguis, quamvis ex diverſis adeò cibis & ſuccis conſtent, nullum tamen eorum, guſtu judice indicium præbeant, ſed ſaporis ferè expertes obſerventur. Atque hinc cùm omnes Corporis noſtri humores in ſtatu naturali concinnè adeò ſibi contemperati, & partes eorum rigidæ mollibus, acres dulcibus involutæ quaſi ſint, ſine incommodo partium & ſpeciatim fibrarum nervearum, eas undique pervadunt & attingunt: ubi verò partes rigidæ & acres ita abundant, ut à reliquis ſubigi, & refrænari nequeant, illæ, quippe nudæ & ſui juris exiſtentes, fibras ſenſiles vellicant, & doloris ſenſum efficiunt.

XVI.

XVI. Sed quando jam pressius designandum venit, quinam & quales sint illi humores vitiosè abundantes, tum Veteres quidem quatuor suos humores, sanguinem strictè dictum, pituitam, bilem & melancholiam producunt, eosque quemadmodum pacati, ita etiam turbati Oeconomiæ nostræ statûs primarios Authores constituunt. Imprimis autem hîc crebrò peccare observatur Bilis, quæ alcali Recentiorum respondet; & Melancholia, quæ est illorum acidum. Recentiores autem, prout vel ex Sale, Sulphure & Mercurio, vel ex spiritu, Sulphure & Sale, vel ex alcali & acido cum Principiis passivis omnia Corporum naturalium, & nostri præsertim, phænomena explicant, doloris etiam rationes ex dictis Principiis præternaturaliter abundantibus desumunt. Præ reliquis autem salia ad excitandos dolores maximè apta habentur, ob rigidam & angularem eorum texturam, & quia aliàs maximæ activitatis esse observantur, tum ubique in Macrocosmo, tum præsertim in afficiendo Gustu, cum Tactu maximam affinitatem habente, quem, si puriora & aliarum particularum complexu minus intricata sint, validissimè feriunt, ita ut Apoplectici, Epileptici, Hystericæ, qui nullâ aliâ ratione excitari possunt, per spiritum Sal. Armoniac. ceu Sal Volatil. solutum, Linguæ ad paucas guttas aspersum, sæpissimè ad se redeant; cujus notabile Exemplum præbuit Heidelbergæ Pistor quidam, qui post acceptam vehementem Capitis plagam statim concidit, & nec frictionibus plantarum pedum setis factis, nec spiritu Sal. Armoniac. naribus admoto, nec Instrumentis acutis profundè in carnem adactis excitari poterat, quem tamen hic ipse spiritus ad guttas aliquot ab *Excell. Dn. Doct. Franco, Patrono & Præceptore meo æviternum colendo*, super Linguam fusus, momento citiùs erexit. Cùm præterita hyeme cum Amicis quibusdam cani alicui hujus spiritûs ℥j in venam Iliacam siphone infunderem, factum est, ut eo ipso puncto intrusionis expiravit, qui modò vegetus & vicacissimus erat, hinc sanguinem per totum venæ cavæ ductum congrumatum vidimus, similiter ac immissis aliquot Ol. Vitriol. guttis aliâ vice observavi, unde obiter mirari subit eundem congrumationis effectum ab alcalibus pariter aliquibus ac acidis provenire, quod ipsum nuper etiam, præeunte *Excellentiss* D. PRÆSIDE notavimus, dum sanguinem ex Arteria canis emissum spirit. Sal. Armoniac. æquè ac spirit. Vitriol. congrumavit, & atrum reddidit, quem contrà Ol. Tartar.

 p. d.

p. d. fluidum admodum & floridum fecit. Jam cùm duæ Salium Essentiales Differentiæ habeantur, acidum np. & alcali (quæ juncta tertium dant salsum seu enixum) ad quæ omnia reliqua reducuntur, quodnam horum in quânam Doloris specie peccet, infrà disquiremus.

XVII. Quantum ad crasin seu temperiem humorum vitiosè mutatam, quæ frequentissima dolorum præsertim vehementiorum videtur esse causa, cùm liquores Corporis nostri, tum universales, tum particulares, quamvis aliquam in statu etiam naturali particularum constituentium habeant latitudinem pro varietate victûs, eam tamen sui minimorum omnium conditionem requirant, ut tum invicem probè uniri possint, tum talem figuræ & motûs sui obtineant normam, quæ cum partibus continentibus probè congruat, nec illis hostilis sit; status præternaturalis erit, & dolores excitabuntur, si amico hoc liquorum ad partes solidas respectu sublato contrariam & inimicam humorum particulæ faciem obtineant; quæ contrarietas prout vel est major, vel minor, & hujus vel illius generis, ita dolores & gradu & Essentiâ diversos efficit: qualis autem determinatè illa sit contrarietas in singulis dolorum speciebus, impossibile est homini definire, cùm minimarum atomorum humores & partes solidas Corporis constituentium textura & habitudo nos lateat optimis licet Microscopiis adjutos. Qnandoquidem verò hæc humorum dispositio hostilis, acrimoniæ nomine aliàs veniens, in tot dolorum Differentiis multifaria admodum & tantùm non infinita est, ad sublevandum Intellectum ab infinito (ut loquitur *Celeberr. Lipsiens. Prof. Dn. Doct. Ettmuller. in Præfat. Disp. de Opii vi Diaphoret.*) abhorrentem, ad generales aliquot Classes omnis illa varietas reducitur, & ex Veterum placitis vel biliosa vel atrabilaria, vel flatulenta; ex Recentiorum hypothesibus vel acida vel alcalica sive lixiva, vel denique salsa, *Sylvio* Salso-muriatica dicitur, prout vel ad bilis, Melancholiæ &c. secundùm Veteres, vel ad Salis alcali, aut acidi &c. Recentiorum naturam accesserit, vel ex iis vitiosè exaltatis oriatur.

XIIX. Causa Antecedens à modò explicata non differt nisi loco & considerandi modo. Eam verò & producunt & movent Causæ Procatarcticæ, inter quas eminent Res Non-naturales dictæ, quarum bene se habentium legitimus usus quemadmodum Actionum

num omnium f.n. integritatem conservat; ita eandem destruunt, si vel ipsæ sint vitiosæ, vel in earum usu peccetur. Quod ut speciatim ad Dolorem nostrum applicemus, hujus loci imprimis est ea harum rerum constitutio, quæ humoribus Corporis acrimoniam præternaturalem inducere, vel jam præsentem excitare potest, uti est 1. Aer, per respirationem vel poros cutis receptus, à Sole aut Igne intensiùs æstuans, aut atomis aliis Naturâ vel Arte acrioribus nimiùm prægnans. 2. Cibus, Sale vel proprio, vel alieno acriori abundans, aut facilis corruptionis in liquamen acidum, uti sunt fructus horæi dolorum dysentericorũ, choleræ, it. Lac acidum redditum Torminum Infantũ frequentissima causa: Potus autem si acidum copiosius possideat, quàm ut ab alcali Volatili Bilis in salsum mutari queat. 3. Vigiliæ nimiæ, quatenus spiritus, qui quasi frænum sunt particularum salinarum, absumunt, & eas hinc acriores relinquunt, quemadmodum Vinum ubi spirituum maximam partem amisit, in Acetum abit: & hoc etiam nomine inter excreta malè se habentia huc pertinet. 4. Venus immoderata, quæ hinc Arthriticis & aliis sanguinis diathesin acriorem habentibus admodum nociva esse observatur; similiter aliarum humiditatum benignarum Salia diluentium, nimia excretio huc Symbolam suam confert, quemadmodum etiam 5. Motus nimius quatenus & absumit spiritus, & humorum particulas invicem allidendo exacuit, ut ferrum ferro acuitur. 6. Inter Animi Pathemata potissimùm hujus loci est Ira, cujus humores afficiendi ratio eadem est cum Motu nimio. Prolixior autem harum Causarum recensio & dilucidatio ad specialem cujusvis Doloris considerationem pertinet à præsenti tractatione alienam.

XIX. Jubet verò jam Methodus nostra ut ad Differentias Dolorum progrediamur, earumq; potissimas proponamus, cùm omnes nec Ægris possibile sit distinctè & clarè describere, nec Medicis dum illarum aliquæ, ut loquitur *Gal. de loc. aff. c. 6*, neque dum fiunt, cognosci, neque dum proferuntur, intelligi possunt. Earum autem præsertim rationem habebimus, quæ ab ipsa Doloris proprietate & natura desumtæ sunt, cùm reliquæ, quippe Accidentales, tum minùs notabiles sint, tum passim illarum mentio incidat, dum illæ ex professo tractantur. Habentur autem frequentiores & simpliciores Doloris species sequentes: Dolor ardens, pulsatorius, punctorius, gravativus, tensivus, rodens, lancinans, pruriginosus & formicans;

 cans;

cans; ex quibus varii alii dolores mixti & complicati oriuntur, nunc enim ardens pulſantem; tenſivus gravativum; lancinans pulſatorium ſocium habet.

XX. Dolor *ardens* Inflammationum, tum internarum, ut Meningum Cerebri, Ventriculi, Inteſtinorum; tum externarum proprius, ortum habet à ſanguine, aut propria, aut fibrarum continentium culpa alicubi ſubſiſtente, & per quietem vitioſam Effervcſcentiam concipiente. Quamdiu enim ſanguis conſuetum circuitum ſuum per Corpus abſolvit, dum principia ejus activa paſſivis continuò obvolvuntur, ex illorum avolandi conatu ità impedito lenis ſaltem turgeſcentia oritur; ubi verò alicubi ſine motu hæret, partes ejus volatiles à reliquorum vinculo & innexu ſe liberant, & fibras ſenſiles fortiùs, ſed tamen conſueto modo, afficiendo, doloris ſenſum efficiunt. Subſiſtit autem alicubi ſanguis, vel ob copiam, cui continendæ Vaſorum anguſtia impar eſt, vel ob viſciditatem & craſſitiem, vel ob tranſitum interclуſum à fibris compreſſis, aut contortis, aut alio modo mutatis. Jungitur huic ſæpe *Dolor Pulſatorius*, Capiti præ aliis partibus crebrò moleſtus, qui ortum ducere videtur non ab Arteriarum expanſione prohibita, quæ in tumoribus pluribus adeſt, in quibus tamen hic dolor non occurrit; ſed à ſanguinis ad locum inflammationis per Arterias recenter appellentis ſubità rarefactione, & Arteriarum inſolita diſtenſione & hinc fibrarum nervearum compreſſione. Eſt enim ejusmodi Inflammatio ſimilis Igni, qui pulverem pyrium, ſanguini de novo per Arterias accedenti hactenus ſimilem, in partes minimas confeſtim reſolvit, & quâ data porta erumpere, ac quandoque tormenta diffringere facit. Atque ſub hoc Imflammationis & vitioſæ Effervcſcentiæ Statu cum ſanguis ſubinde acrior redditus vicinas fibras ſenſiles vellicet, oritur dolor *punctorius*, quem pleura, Thoracem intus ſuccingens Membran, aimprimis celebrem facit, quamvis præter hanc ejus moleſtiam pleræq; aliæ membranæ experiantur, & inter eas præſertim craſſiores exhalationibus acribus difficiliùs tranſitum concedentes, & hinc earum actioni magis expoſitæ.

XXI. Dolor gravativus ponderis loco affecto incumbentis ſenſum præbens, partes ſenſu minus notabili præditas infeſtat, uti Cerebrum & Viſcera omnia. Ortum verò debet ſubſtantiæ cuidam inerti, plerumque ſeroſæ, viſcidæ, in partem aliquam depoſitæ.

Talis

Talis Dolor eſt in gravedine, & in ea laſſitudinis ſpecie, quæ ab humore ſeroſo in interſtitia fibrarum effuſo dependet, cujusmodi eſt in Leucophlegmatia & aliis Cachexiæ ſpeciebus. Cum hoc Dolore affinitatem habet & ſæpe concurrit *Tenſivus*, (quem vulgò exprimunt dicendo, es ſpannet und ziehet) in quo vel membranæ integræ vehementiùs, quàm commodè ferant, expanduntur, diciturq; tenſivus in latitudinem; vel fibræ nerveæ à materia ſpaſmodica irritatæ contractiones & tenſiones violentas patiuntur, & per totum quandoque Nervi ductum moleſtiæ hujus ſenſum excitant, & vocatur tenſivus in longitudinem. Prior ſpecies obvia eſt in omni Tumorum præſertim calidorum, genere, a ſubſtantia ſolida vel fluida, humore vel flatu, in Colica flatulenta, laſſitudine poſt motum, Cephalagia poſt ebrietatem. Hæc verò obvenit in Membrorum rigiditate & Convulſione, Affectibus Hyſtericis, Nervis vulneratis &c.

XXII. Dolor *rodens* ſive *mordicans*, (Germ. es naget und beiſt) qui & *terebrans* ac *perforans* dicitur, ſi intenſior & fixior fuerit, & ſpeciem præbeat, ac ſi membrum terebrâ aut palo impacto perforaretur, conſpicuus eſt in Cephalæa à vermibus, Calculis aſperis aut humore acri lixivo pronata; in Colicæ aliquà ſpecie ab humore acri pituitæ viſcidæ tunicis pertinaciter adhærenti immerſo, & hinc dolorem ejusmodi fixum producente; in calculo ex rene in ureterem decendente, ubi tamen ſimul adeſt tenſivus. Ejusmodi roſionis ſenſus etiam obſervatur aliquando à Vermibus, Orificium Ventriculi ſiniſtrum mordentibus, unde Ægri nonnunquam in Lipothymiam incidunt. Huic cognatus eſt Dolor *lancinans*, lacerans ac divellens, vernaculè das Reiſſen dictus omnium penè acutiſſimus, in Lue Venerea, ſcorbuto, Odontalgia ac Cephalalgia graviſſima in Colica aliqua, Arthritide, ulceribus obſervabilis. Hujus cauſam *Cel. Sylv.* Prax. Med. L. 1. cap. 14. p. 186. & cum eo Recentiores plerique acidi & alcali Patroni deducunt ab acido præternaturali & ſolitario exiſtente, cujus particulæ inſtar gladiolorum aut novacularum hinc inde in partes vibratæ eas intimè penetrant, ac repetitis identidem ictibus, aliquando preſſo pede, aliquando verò per intervalla invicem excipientibus, divellant. Quem humorem plerumque hîc peccare probant Ulcera dolores tales inferentia, quæ acidum aliquando de ſubtile inſtar Aceti ſpirant, uti teſtatur *Excel. Dn. D. Ettmüller. Medicin. Hippocrat. chymic. c. 2. §. 3. & Clar. Dn.*

Doct.

Doct. Bohn. Emplastra Ulceribus imposita, ubi rursus detrahuntur talem odorem naribus exhibere, aliquoties se observâsse narrat *in Colleg. MSto, Chirurgic. Cap. de Ulceribus.* Ut taceam alioquos curiositate ductos gustu etiam saniem ulcerum explorâsse & acidam sæpenumero deprehendisse ; cui accedit argumentum à curatione petitum, quæ felicissimè per alcalia acido contraria perficitur. Proinde cùm per adducta dolores in Ulceribus ab acido dependere planum sit, reliquos etiam lancinantes eidem ortum debere concludere licebit.

XXIII. Classem horum Dolorum auget etiam pruritivus, quamvis dum scalpendo exitus acrimoniæ paratur, voluptas sentiatur, cujus ratione medium illi locum inter dolorem & voluptatem *Willis.* concedit Pharmacevt. Rational. Part. II. Sect. III. c. 6. p. m. 249. Causa ejus rejicitur in humorem Salsum Membranas ac cutem præsertim ceu substratis aliis partibus densiorem vellicantem, & ad scalpendum incitantem. Huic non absimilis est Dolor *Formicans* dictus, à sensu, quem habet si formicæ in parte circumcursitarent; quem efficiunt spiritus Animales ab influxu suo propter Nervum vel compessum vel obstructum, hactenus impediti, & jam liberiori transitu, sublatâ ex parte remorâ, dato, fibras Nervi paulatim rursus elevantes, & sibi viam expeditam parantes.

XXIV. His de Essentialibus, Dolorum Differentiis breviter dictis, attingendæ adhuc sunt Verbo Differentiæ Accidentales à subjecto, magnitudine & duratione desumptæ. Subjecti ratione Dolor *Ostocopus* denominationem sortitus est, qui & profundus dicitur, aliquibus frangitivus, quod ossa in eo frangi & contundi videantur, qui tamen Sensus Membranæ ossa investienti valdè sensili inest. Deinde alius Dolor *universalis* dicitur, qui plerasque partes & potissimùm Articulos affligit; omnes enim simul dolere non posse effatum est Hippocrat. de Morb. vulg. L II. Sect. V. *Particularis* alius, qui unam vel aliquas saltem partes occupat. Pro magnitudinis & vehementiæ gradu alius *magnus* vocatur, alius parvus, quemadmodum ratione Durationis vel *longus* vel *brevis continuus* vel *intermittens*, *vagus* vel *fixus*, prout materiam magis vel minus copiosam, discussionis minus aptam, mobilem item vel fixam obtineat, & prout ejus subjectum ad detinendam vel dimittendam causam peccantem comparatum fuerit.

XXV.

Costæ autem cum suo gaudeant nutrimento & tamen impediantur in longitudinem crescere, nodos sortiuntur & quoad extremitates in acumen elongantur, ut necessariò pectus acuminatum appareat; Eô verò ipsô pulmones infarcti, hoc in angusto pectore capax spatium non invenientes, cartilaginem ensiformem extrorsum propellunt & eminentiam ejusdem producunt.

Restat, ut dicamus, quomodo articulorum ossa in carpis & talis articulorumque epiphyses in duros abeant nodos, quos *Glissonius tract. cit. pag. 11.* ejusdem cum ossibus substantiæ esse dicit. Hujus excrescentiæ ratio adest, modò si consideremus his *non licere* ulterius in longitudinem crescere, ob ligamentorum & musculorum brevitatem; *nec* incurvari, propter parvitatem; quando vero crescunt & augentur, coguntur in duros crescere nodos.

Corporis autem totius imbecillitatem & ad quemvis motum ineptitudinem, à spirituum animalium denegato sufficienti influxu dependere dicimus. Musculorum quippe actio, quam unicam statuit nempe attractionem *Isbrand de Diemerbrock in sua Anatom. l. 5. c. 1.* à spiritibus animalibus in eorum fibras influentibus & tumescentiam quoad latitudinem; contractionem vero quoad longitudinem efficientibus unicè dependet, quo de vide *Renat. des Cartes tract. de homin. pag. 34. & seq.* Obstructa jam spirituum via & ipsi spiritus necessario deficiunt, unde dicta virium imbecillitas.

Tandem *cutem laxam* esse & *flaccidam*, aliter fieri non potuit, cum ex hactenus dictis musculorum & membrorum extenuationes satis demonstratæ. Cutis vero tanquam integumentum commune, cum neque à muscu-

lis extendatur, neque à ſpiritibus ſufficienter infletur, neque ab humoribus circulantibus debite irrigetur; hinc propter denegatum ſibi & exterioribus partibus nutrimentum flacceſcit & laxa apparet.

Tantum de phænomenis. Alia, ſi ſuperſunt, ex jam dictis ſatis commodè deduci poſſunt.

CAP. VII.

de ſignis prognoſticis.

SEquuntur ſigna Prognoſtica *ſalutem & Mortem indicantia.* Hic affectus plerumque ex ſe lethalis non eſt, niſi graviora ſymptomata alium periculoſum accerſant morbum, vel ſanguinis & partîum ſolidarum prava diſpoſitio in utero contrahatur, quæ poſtmodum rariſſimè curatur. Hinc

1. Affectus hic, ſi morbos alios, phthiſin, tabem, Febrem Hecticam &c. comites habeat, vix ad ſalutem tendit.

2. Diarrhœa conjuncta ubi nullis cedit remediis, exitium portendit.

3. Morbus hic propriè nativus, ſive ſtatim poſt partum invadens ferè ſemper lethalitatem infert.

Longitudinem & brevitatem ſymptomata irruentia vel remittentia, morbi prægreſſi, diſpoſitio proprio vitio contracta, vel hæreditaria & ætas indicant; quare

4. Quo diſproportio & extenuatio major, eò curatio difficilior.

5. Quo enormior eſt capitis moles, eò longiorem ſpondet curationem.

6. Quo debilior ſpina dorſi, ferendoque oneri minus valida, eò pejus eſt.

7. Oſſa

7. Oſſa quo à figura magis recedunt naturali, eò longiorem fore curationem indicant.

8. Symptomata ubi non augentur, ſed potius minuuntur, brevi reconvaleſcentiæ ſpem promittunt.

9. Morbus hic aliis magnis morbis ſuperveniens malæ notæ cenſetur.

10. Qui ex mero errore externo contractus morbus, brevior eſſe ſolet & curatu facilior, eo, qui hæreditaria quadam adhuc diſpoſitione fovetur.

11. Ætate grandiores, junioribus; pedibus incedentes, non incedentibus facilius curantur.

Modum *eventus* docent naturæ vires, ſic:

12. Quicunque ante quintum non curantur annum, poſtmodum, quamdiu auram trahunt, valetudinarii ſunt.

13. Scabies aut Pruritus, huic ſupervenientes morbo, curationem pollicentur.

14. Oſſa, *femoris* & *Tibiæ* quibus diu multumque ſecundum latitudinem potius, quam ſecundum longitudinem creſcunt, hi plerique demum pumiliones evadunt.

15. Quibus verò oſſa à longitudine naturali recedunt, & in curvitatem excreſcunt, curati proceræ ſtaturæ homines plerumque fiunt.

CAPUT VIII.

de Curatione in genere & ex fonte Chirurgico.

INveſtigata & ad vivum quaſi delineata, ea qua in præſenti placuit brevitate, morbi natura, proximum erit, ut curationi aliquot tribuamus pagellas, quæ quo recepta methodo curativa inſtituatur, neceſſe eſt, prius ponamus *indicationes*, quæ auxilia & horum materias monſtrant.

Curatoria æqualem ſpirituum animalium diſtributionem & conſequenter omnibus partibus debitam nutritionem præcipit; quod ut debite ſuccedat,

Præſervatoria cauſas demere debet, quas ſupra poſuimus; Hinc ratione cauſarum omne illud, *quod* influxum ſpirituum animalium & circulum lymphæ impedire & laxitatem inducere poteſt, tollendum eſt, unde unde etiam illud natales trahat. Laxitas nervoſi generis & ſpinalis medullæ corrigenda, ſanguinis acidioris viſcedo & limoſitas emendanda, humores noxii è corpore eliminandi; præterea culinarum primarum corporis errores tollendi, iisque quantum poſſibile & medicamentis & idoneis cibis proſpiciendum.

Vitalis indicatio ex prioribus, ut unda ex flumine, derivatur. Hæc vires reſtaurandas, ſpirituum majorem vegetationem & totius ſanguinis craſin reſuſcitandam ſuadet.

Symptomata urgentiora quoque non ſunt negligenda. Oſſa incurvata in melius dirigenda; imprimis pulmonum infarctus, ne in phthiſin degeneret; diarrhæa, hydrocephalus, hydrops, aliaque mala ſedulo præcavenda.

Poſita hâc methodo nunc remedia quærenda, huic ſatisfacientia. Ea vero deſumuntur è triplici Medicinæ fonte, Chirurgico, pharmaceutico & diætetico.

Ex *Chirurgia* multum ſolatii *hoc* morbo correptis afferre *Scarificationem aurium* tradit *Glyſſonius* experientia *Empiricorum;* quod remedium tamen parum rationi noſtræ conſonum videtur.

Neque *Hirudines* multum hic conferre putamus, cum venis admotæ, non niſi ſanguinis, æque boni quàm viſcidioris, quantitatem depleant. Poti-

Potius huc facere videntur *Vesicatoria ex Cantharidibus* cum pauco oleo gummi Euphorb. remixtis parata & posteriori colli parti applicata, quæ cum sint partium tenuium, obstructiones reserare, viscididatem incidere, attenuare & partim evacuare possunt. Non enim molestia horum tanta est ac fonticulorum; sed, ut commodè tempori æquare possint, vel ulcera inde inducta per aliquot septimanas aperta servanda sunt, vel post eorum coalitionem applicatio nunc eodem, nunc alio in loco repetenda est.

Fonticuli nuchæ inter primam & secundam colli vertebram excitari quoque possunt, præsertim in adultioribus, in quibus setaceum applicatum, si non magis, saltem non minus, præstat, dum humoribus obstruentibus viam parant pro exitu patulam.

Cucurbitulæ secundum spinæ longitudinem appositæ, quatenus humoribus stagnantibus motum inducunt, non planè rejiciendæ. Uti nec *Frictiones* pannis siccioribus, calefactis vel suffitu *mastich.* & *tacamahac.* fumigatis institutæ secundum spinæ longitudinem, quibus humorum motus uti citatur, ita & pori recipiendis topicis aptantur. Huc quoque referenda *ossium incurvatorum fasciatio*, non tantum pro calore & fotu partium majori, verum & pro incurvatorum membrorum rectitudine promovenda; Hujus fasciationis modus & instrumentorum delineatio videatur apud *Glysson. tract. cit. pag. m. 364.* & alios Chirurgos.

CAPUT IX.

de curatione ex fonte pharmaceutico.

Ex fonte pharmaceutico omnis generis promanant

 præ-

præsidia, huic affectui debellando commodissima, quæ brevibus trademus.

In principio curationis, ubi ventriculum & intestina, priusquam obstructiones reserantia adhibeantur, à vitiosorum humorum saburra liberare necesse est, conveniunt evacuantia. *Enemata emollientia*, quibus humores vitiosi in & circa intestina stagnantes blande educuntur; dein *fortiora* cephalica, nervina, quæ partium suarum tenuitate & volatilitate obstructiones tollere & nervos roborare possunt.

Infantes cum non tantum emetica ritè adhibita facile ferant, sed & iisdem multis cruditatibus in ventriculo collectis felicissime subleventur, imò natura sæpe sæpius sibi molestum per superiora reddat, viam quasi monstrando, quâ sibi succurrendum; hinc emetica purgando in principio morbo, viribus adhuc constantibus, & quando in ventriculo materia vitiosa observatur. Hanc in rem commode præscribi queunt pro infante 6. mensium, sequentia:

℞. ♀r. *emetic.* gr. ⅕.
♁ *nativ.* gr. j.
M. D. in lacte materno. vel

℞. *oxysacchar. vomitiv. Ludovic.* ℥ß.
D. S. Brechsafft.

Liberatis modo dicto primis viis, nunc præparantibus insistendum erit. Omnibus vero palmam præripere videntur ea, quæ acidum & viscidum sanguinem volatilisare, obstructiones tollere & spirituum vel hoc modo quoque proventum promovere queunt, qualia ex simplicibus sunt radices *osmund. apii. filic. mar. sarsæparill. Chin. Ebul. Lign. Guajac. sassafr. Cortic. fraxin. tamarisc.*

fol.

fol. beton. salv. capill. ♃is. serpill. Crocus maces, Castoreum &c.

Composita absolvunt seq. *♂ialia* ℞. *♂is pomat. cydoniat. balsamic. essent. pœon. fumar. ♃ii ♀risat. Elixir scorbutic. Rolfinc.* quod in infante quodam Principe hoc morbo detento magnum attulisse levamen testis est *Excell. D. D. Waldschmid,* Professor Marpurgensium celeberrimus, Præceptor meus ætatem devenerandus. *Croc. ♂. ♀rat. lap. ♋. mater. perlar. perlæ ppt. ♁. diaphoret. ♃is nativ. ungarica & ♃ii rectificata, pulvis cachect. ♃nus absorbens, contr. casum D. Wedel.* Nec immerito huc referimus *pulveres contra strumas,* quorum in debellando acido fixo vis insignis est.

Ex his pro ratione ætatis varias formulas quivis concinnare poterit & infantibus & nutricibus, si quibus adhuc indigent, propinare. Pariter hunc in finem *Vina & Cerevisiæ medicatæ* ex chalybeatis, lignis, radicibus & nervinis Nutrici commode ordinantur.

Cum vero hic morbus non uno curetur remedio, consultum est præparantibus interponere cathartica leniora pro ratione ætatis ex jalapp. rhabarbar. mechoac. alb. sir. de cichor. c. rhab. elect. lenitiv. & similibus; cavendo tamen, ne fortioribus vel nimia purgantium continuatione fluxum humorum citemus sæpe periculosum; quô depauperatur succus alibilis, & superflui spiritus consumuntur, unde diarrhœa talis exitialis morbo ultimum addit complementum. Neque inconsultum erit, purgantia tutiora cum præparantibus miscere, quo una fidelia duos dealbare possimus parietes. Formul. seq. Infanti 6. mens.

℞. *jalap. ppt.* gr. vj.
specific. cephalic. ♃*in.* gr. iij.
ent. ♀. Boyl. gr. j.
M. F. ♁. S. Purgierpülverlein.

vel:

vel:

℞. *mann. calabrin.* ℥ß.
▽ *pœon.* ℥ij.
M. F. potio. S. Purgiersafft.

Diaphoretica, cum ⊖ le volatil. vel alcalino fixo acidum sanguinis & humorum circulantium ligans invertere, debellare; eosdem verò attenuare, fluxiles reddere & serosos humores per vias patulas corporis ejicere valeant, multam sane reconvalescentiæ spem nobis faciunt. Talia sunt: ℞*a bezoard. Rolfinc. D. Wedel. M S.* ⁓ *C. C. ebor.* ✱*c.* ♀*r. sambuc. liquor. C.C. succinat.* ♃. *diaphoret. C. C. philos. bezoard.* ♂*ial. cachect. Ens* ♀*is Boyl.* quod pluribus commendat *Majow. tr. cit.* Observandum tamen, ritè præparatum eligendum esse hoc Ens ♀is, quod luteus manifestat color. Operatur per ambitum corporis sudores proliciendo; sæpè etiam per vias ☐arias pro varia humorum peccantium dispositione.

Diuretica, partim supra tradita, hunc subeunt censum, dum ∀ea porosa sua substantia acidum absorbent, sanguinemque resolvunt, ut hoc modo quasi fundantur & præcipitentur, stasin ejus efficientes particulæ heterogeneæ, & sero dilutæ per vias ☐arias eliminentur, vel ⊖e fixo contrario stagnationis principium destruatur ex *ocul.* ♋. *matr. perlar.* & horum *magist. conch. succin. alb. ppt. arcan.* ♀*ri, arcan. duplicat.* & simil.

Ulterius *nervina* & *cephalica* huc referenda, quæ deficientes spiritus & torpescentes reficiunt vi sua balsamica volatili, & humoribus fluxilitatem inducunt debitam, e. g. *rosmarin. chamædr. chamæpyt. stœch. arab. salv. major. essent. succin. castor. lignor. pulv. epilept. marcb. cephalic. rubr. specif. cephal. D. Michael.* &c. ▽*æ analepticæ* & *epi-*

lepti-

leptica, ſpirituoſæ ex ſpecificis floribus paratæ commendandæ veniunt.

Tandem Maſſam ſanguineam *roborantia*, tonum viſcerum conſervantia & chylificationis opus adjuvantia deſumenda ex *eſſent. traumatic. DD. Rolf. Wed. lign. aloes. elix. pectoral. condit. calam. aromat. Nuc. moſch. in India condit. pulv. Haly contr. phthiſ. recent. diſpenſat. ſpec. Diamargar. frigid.* & pluribus aliis. Hæc de internis.

Topica jam recenſenda veniunt, quæ obſtructos poros reſerare, fibras emollire & nervos ab impuritate liberare queunt; qualia ſunt *fotus* & *balnea* concinnata ex ſpeciebus roborantibus & nervinis jam dictis, vel cum vino coctis, vel cum 🜍i digeſtis, qualis 🜍*i cum urtica minor. urente* digeſtus & cum ▽*a magnanimitatis* mixtus plurimum pollet, ut & *eſſent. caſtor. roſmarin. ſpirit. lumbric.* hic nominari merentur.

Magni momenti ſunt itidem *unguenta* & *linimenta* in progreſſu morbi adhibita, ex nervinis, reſolventibus & roborantibus mixta. Hanc claſſem ſubeunt, *olea petrol. laurin. lumbric. Deſtillata ſalv. roſmarin. ſpic. lavendul. therebinth.* Pinguedines *human. tax. medull. crur. vitul. unguenta agripp. dialth.* & compoſitum, quod habet *Strobelberg. tr. de affect. puweror. pag. 61.*

℞. *ungt. nervin.* ℥ß.
pingued. caſtor. ℈j.
balſ. de Peru. ℈ß.
ol. ſuccin. roſmarin.
ſalv. ana gt. iij.
M. F. Ungt.

Inter *Emplaſtra* laudem merentur *Empl. de betonic. oxycroc.* de cujus uſu attamen notandum, quod quam facil-

lime pustulas excitet, quare non promiscue adhibendum, nisi velimus inflammationem excitare. Simplex laudamus sequens:

℞. *ceræ flav.* ℥ß.
resin. pin. ℥j.
ol. ♀r. *fœtid.* ʒj.
M. f. l. a. Empl.

CAPUT X.

de Diæta.

Tertius restat fons, diæteticus, qui multas nobis, tum ratione præservationis, tum ratione felicioris curationis spondet vires: Ex hoc *victus & vivendi regimen* monstrabimus brevissimis.

Aërem exoptamus temperatum, qui si haberi nequeat, quantum possibile arte corrigendus erit, imprimis frigidus, qui poros teneriorum corporum quam facillime occludendo, transpirationem impedit, insimul & humores circulantes incrassando variarum fluxionum mater existit.

Cibus præbeatur facilis coctionis & bonæ digestionis; fugiantur contra ⊖-ita, viscosa & quæ obstructionibus ansam dare queunt. Lactantibus præprimis præcipiendum, ne lactatio fiat vel inordinata, vel superflua; hinc non ad quemvis infantis ejulatum lac præbendum, etiam more mulierculárum ad vomitum usque; hâc enim lactatione lac priori jam subacido nondum concocto novum superingeritur, undè necessariò cruditates insequuntur. Ut itaque lactis hic major habeatur ratio, Nutrices promiscuam alimentorum ingluviem devitent,

&

& acida, salita, infumata, caseosa, & præsertim fructus horarios parca sumant manu; nec famelicæ ventriculum nimis onerent, potius sobriæ infantum agant curam; quare post singulos pastus parum seminis anisi, carvi, & quod optimum, fœniculi, ejusque radicem in cibis, manducare conducit, horum enim volatilitas aromatica coagulationem lactis impedit & humores nutritios optimè disponit. Nec minus pultis habenda est ratio: Præstat omissâ farinâ, ex pane triticeo exiccato, nunc minutim contrito, cum lacte & tantillo seminis anisi pulverisati pultes conficere.

Potum quod attinet, concedatur consuetus, optime tamen defecatus æque nutricibus, quam infantibus ulterius lac non sugentibus.

Cum *exercitiis* sanguis attenuetur, omnesque humores stagnantes in majorem, quàm antea citentur motum & obstructiones corporis hinc inde factæ tollantur, suademus pro ratione ætatis convenientem jactationem cunarum, gestationem in ulnis nutricum, lusum in sedendo, & ubi vires permittunt, ambulando, & exercitia huic ætati convenientia, ad quæ vel studio adigendi sunt infantes.

Somnus sit moderatus, non excessivus, qui humores ad obstruendos poros disponat, sitque ordinarius. Nec excedant *vigiliæ*, à quibus spirituum depauperatio & consequenter humorum stasis proveniunt.

Animi pathemata ne exorbitent in nutricibus præsertim, nec terror, nec tristitia, nec ira lactis mutent genium; infantibus autem gaudium, crescenti ætati succurrat, vitatis terroribus, lacrymandique occasionibus.

Excreta tandem & *retenta* suo respondeant officio.

Nutricibus non fluant menſes, nec fœcundus coitus lac aliorſum derivet. Lac, infantum alimentum, varie deturpatum, aut locô partium chyloſarum, ſerum ⊖ibus imprægnatum præbere, infantibus varia incommoda parare aptum eſt. Infantes juſto tempore & quantitate reddant excernenda, ne à retentis ſanguinis tenera compages inquinetur, neque ab excernendis eadem diſſolvatur. Illis per clyſteres emollientes, ſuppoſitoria & aliquando lene pharmacum; his ſtypticis & roborantibus ſuccurrendum.

Tantum! DEO T.O.M. ſit Laus, honor & gloria!

QUò mage ſubtili decurrit machina filo,
hoc magis artis opus reddere quaſſa ſibi.
Difficile eſt gravidis teneriſq́; parare medelam,
læſio quos facilis non reparanda capit.
Tu ſatagis quævis obſtacula tollere dignè,
unde Tuo capiti digna corolla venit.

Cl. Candidati honoribus ex merito applaudo, unaque feliciſſimos succeſſus amicâ mente precor

Georg. Wolffg. Wedelius. D.

F I N I S.